

Sivistysvaliokunnan mietintö n:o 7 hallituksen esityksestä arkistolaiaksi

Eduskunta on 15 päivänä lokakuuta 1994 lähettänyt sivistysvaliokuntaan valmistelevasti käsiteltäväksi otsikossa mainitun hallituksen esityksen n:o 187/1993.

Valiokunta on tässä yhteydessä ottanut käsiteltäväksi myös ed. Nikulan ym. lakialoitteen 94/1991 vp laiksi arkistolain 1 ja 17 §:n muuttamisesta, jonka eduskunta on 21 päivänä marraskuuta 1991 lähettänyt sivistysvaliokuntaan.

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina neuvotteleva virkamies Jukka Liedes ja ylitarkastaja Juhani Hakkarainen opetusministeriöstä, erityisasiantuntija Anna-Riitta Wallin oikeusministeriöstä, pääjohtaja, professori Veikko Litzen ja arkistoneuvos Pirkko Rastas valtionarkistosta, tarkastaja Erkki Huhta kirkkohallituksesta, arkistonhoitaja Riitta Sihvonen Eduskunnan kirjastosta, johtaja Samuli Onnela Oulun maakunta-arkistosta, johtaja Taina Vartiainen Turun maakunta-arkistosta, johtaja Olli Alho Oy Yleisradio Ab:stä, tietohuoltopäällikkö Leena Meisalo Suomen Kuntaliitosta, apulaisprofessori Ohto Manninen Suomen historiallisesta seurasta, puheenjohtaja, tutkija Ari Honka-Hallila Suomen elokuvatutkimuksen seurasta, päätoimittaja Arvo Vuorela Radio Jyväskylästä sekä valtiotieteen tohtori, tutkija Juhani Suomi.

Suomen elokuva-arkisto ja Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia ovat ilmoittaneet puhelimitse, ettei niillä ole lausuttavaa lakiehdotuksen johdosta.

Lisäksi valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon Suomen Pankilta, Helsingin yliopistolta, Suomen ortodoksiselta kirkkohallitukselta, Kansaneläkelaitokselta, Valtiontilintarkastajain kanslialta, Pohjoismaiden neuvoston Suomen valtuuskunnalta, Suomen Akatemialta, Työterveyslaitokselta ja Valtion viljavarastolta.

Hallituksen esitys ja lakialoite

Hallituksen esitys. Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi uusi arkistolaki, joka korvaisi nykyisen vuonna 1981 annetun arkistolain. Esityksen

tavoitteena on merkittävästi vähentää viranomaisten arkistotoimen yksityiskohtaista sääteilyä ja arkistolaitoksen valvontatehtäviä. Esityksessä on lisäksi otettu huomioon tietotekniikassa ja tiedon käytössä tapahtunut kehitys, jolla on vaikutuksia arkistotoimeen. Arkistolaitoksen norminantovaltuudet, joista on aiemmin säädetty asetuksella, on tarpeellisilta osin siirretty lakiin.

Lain soveltamisalaa ehdotetaan jonkin verran laajennettavaksi. Lakia sovellettaisiin valtion ja kunnallisiin viranomaisiin, muihin itsenäisiin julkisoikeudellisiin laitoksiin, valtion ja kunnan liikelaitoksiin, ortodoksisen kirkkokuntaan sekä muihin yhteisöihin ja yksityisiin niiden hoitaessa julkista tehtävää. Eduskuntaan ja sen viranomaisiin lakia sovellettaisiin eräin osin.

Lakiehdotuksessa määritellään arkiston ja asiakirjan käsitteet. Ehdotus sisältää säännökset viranomaisten arkistotoimen tavoitteista, siihen kuuluvista tehtävistä ja näiden tehtävien hoitamisesta. Lisäksi ehdotuksessa on säännökset arkistotointa ohjaavasta arkistolaitoksesta ja sen toimivallasta. Lakiehdotuksessa on myös säännökset yksityisen arkiston lunastamisesta tai jäljentämisestä arkistolaitokselle.

Lakialoite. Aloitteessa ehdotetaan, että arkistolaki tulisi kaikin osin sovellettavaksi tasavallan presidentin arkistoon sekä eduskunnan ja sen eräiden toimielinten arkistoihin.

Valiokunnan kannanotot

Yleisperustelut

Hallituksen esityksen perusteluista ilmenevistä syistä ja saamansa selvityksen perusteella valiokunta pitää tarpeellisena arkistolainsäädännön uudistamista. Ehdotus tukee yleistä normintojärjestelmän purkamista ja kuntien itsehallinnon vahvistamista. Näin ollen valiokunta puoltaa hallituksen esitykseen sisältyvän lakiehdotuksen hyväksymistä.

Lakiehdotus koskee sekä arkistonmuodostajia, joiden tehtävien tuloksena historialliset arkistot syntyvät, että arkistoviranomaisia, joiden kehittämis-, koulutus- ja neuvontavastuu viranomaisina kasvaa, samalla kun yksityiskohtainen sääntely sekä valvonta vähenevät. Valiokunta pitää tärkeänä myös sitä, että kaikki tiedot riippumatta tiedon teknisestä muodosta saatetaan samaan asemaan.

Evankelis-luterilaisen kirkon arkistot. Evankelis-luterilaisen kirkon arkistoista säädetään kirkkolaissa. Ne jäävät edelleen arkistolain ulkopuolelle. Hallituksen esityksen perustelujen mukaan tarkoituksena on kuitenkin selvittää, tulisiko arkistolain soveltamisalue ulottaa myös evankelis-luterilaisen kirkon arkistoihin näiden arkistojen keskeisen kulttuurimerkityksen vuoksi. Valiokunta kiirehtii hallituksen esityksessä tarkoitettua selvityksen tekemistä.

Voimassa olevien säännösten mukaan valtionarkisto ja maakunta-arkistot antavat pyydettyä mahdollisuuksiensa mukaan arkistointia koskevia neuvoja ja ohjeita myös kirkkolaisille viranomaisille. Hallituksen esitys ei sisällä vastaavaa säännöstä. Valiokunta pitää kuitenkin välttämättömänä, että kirkollisilla viranomaisilla on edelleenkin mahdollisuus saada neuvontaa ja ohjausta arkistolaitokselta.

Sähköisen joukkoviestinnän arkistointi. Arkistolain ulkopuolelle jää myös sähköisen joukkoviestinnän arkistointivaihto. Radioasetuksen mukaan jokainen lähetetty ohjelma on tallennettava ääninauhalle. Tallennettu ohjelma tulee säilyttää kolme kuukautta ohjelman lähettämistä. Laajempaa arkistointivollisuutta radio- ja TV-yhtiöillä ei kuitenkaan ole. Opetusministeriön asettama viestintäkulttuuritoimikunta valmisteli radio- ja televisio-ohjelmien arkistointia koskevan ehdotuksen (KM 1991:17). Toimikunta valmisteli luonnoksen radio- ja televisiolähetysten arkistointia koskevaksi laiksi sekä laati esityksen radio- ja televisiolähetysten arkistokeskuksen perustamisesta. Valiokunta pitää välttämättömänä, että sähköisen joukkoviestinnän arkistointia koskevaa valmistelutyötä jatketaan. Ensimmäiseksi olisi päätettävä aineistojen säilyttämisestä ja mahdollisesta hävittämiskiellosta. Valiokunta katsoo, että tulisi harkita esimerkiksi otostyyppiseen tallennejärjestelmään perustuvaa arkistointimahdollisuutta.

Tasavallan presidentin arkistot. Lakiehdotuksen 1 §:n 3 momentin mukaan tasavallan presi-

dentin arkistoista säädetään erikseen. Valiokunta toteaa, että tämän hallituksen esityksen antamisen jälkeen on annettu asetus tasavallan presidentin arkistosta (105/94).

Yksityiskohtaiset huomautukset

4 §. Pykälässä säädetään arkistolaitoksen tehtävistä. Säännösehdotus rajoittaa arkistolaitoksen tehtävän vain arkistolaitoksen sisälle. Perinteisesti kuitenkin valtionarkiston ja tiedeyhteisön välillä on ollut kiinteä yhteys ja arkistolaitos on monin tavoin edistänyt tutkimusta. Valiokunta korostaa arkistotoimen tehtävänä kulttuuriperinnön turvaamista ja tutkimuksen edistämistä. Tämän vuoksi valiokunta ehdottaa 4 §:ää muutettavaksi.

9 §. Valiokunta pitää tärkeänä, että kunnissa pysyvästi säilytettävälle asiakirjoille ja tallenteille on olemassa asianmukaiset tilat, esimerkiksi kunnan keskusarkistotilat.

19 §. Pykälässä annetaan kansallisarkistolle mahdollisuus lunastaa tietyin edellytyksin yksityisen hallussa oleva arkisto tai siihen kuuluva asiakirja. Valiokunta katsoo, että tämä oikeus tulisi ulottaa koskemaan myös maakunta-arkistoja ja ehdottaa tätä koskevaa muutosta 19 §:n 1 momenttiin. Lisäksi valiokunta ehdottaa täsmennyistä pykälän sanamuotoon.

20 §. Pykälässä määrätään, millä edellytyksillä yksityinen asiakirja, kokoelma tai arkisto voidaan välittömästi siirtää säilytettäväksi kansallisarkistoon tai maakunta-arkistoon taikka muuhun varmaan säilytyspaikkaan. Valiokunta ehdottaa pykälän 1 momenttiin sanallista täsmennystä sen varmistamiseksi, että siirto voisi olla mahdollinen 19 §:n 1 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa.

Pykälän 2 momenttiin valiokunta ehdottaa terminologista muutosta.

21 §. Valiokunta ehdottaa 19 §:ään tekemänsä muutoksen edellyttämää muutosta 21 §:ään.

Koska valiokunta on asettunut puoltamaan hallituksen esityksen hyväksymistä, valiokunta ehdottaa lakialoitteen hyökkäämistä.

Edellä esitetyn perusteella sivistysvaliokunta kunnioittavasti ehdottaa,

että hallituksen esitykseen sisältyvä lakiehdotus hyväksyttäisiin muutoin muuttamattomana paitsi 4, 19, 20 ja 21 § näin kuuluvina:

4 §

Arkistolaitoksen tehtävänä on *varmistaa kansalliseen kulttuuriperintöön kuuluvien asiakirjojen säilyminen ja niiden käytettävyys, edistää tutkimusta sekä ohjata, kehittää ja tutkia arkistotointa.*

19 §

Jos yksityisen hallussa oleva arkisto tai siihen kuuluva asiakirja, joka on tieteellisen tutkimuksen kannalta tai muusta syystä merkityksellinen ja joka ilmeisesti on vaarassa tuhoutua tai hävitä taikka jos se tarjotaan myytäväksi, *arkistolaitoksella* on käytettävissä olevien määrärahojen puitteissa oikeus lunastaa käypään hintaan yksityinen asiakirja tai arkisto taikka ottaa siitä jäljennös. Samalla on määrättävä lunastetun aineiston julkiseksi tulosta, noudattaen soveltuvin osin, mitä asiakirjojen julkisuudesta säädetään tai määrätään.

(2 mom. kuten hallituksen esityksessä)

20 §

Arkistolaitos voi määrätä, että yksityinen

Helsingissä 8 päivänä kesäkuuta 1994

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa puheenjohtaja Jouppila, varapuheenjohtaja Astala, jäsenet Aula, Gustafsson, Hacklin, Laakso, Lindqvist, M. Pietikäinen, Py-

asiakirja, kokoelma tai arkisto, *jonka* voidaan olettaa täyttävän 19 §:n 1 momentissa *tarkoitettut edellytykset*, on välittömästi siirrettävä säilytettäväksi kansallisarkistoon tai maakunta-arkistoon taikka muuhun varmaan säilytyspaikkaan viranomaisen luona siihen saakka, kunnes kysymys lunastamisesta tai jäljentämisestä on lainvoimaisesti ratkaistu.

(2 mom. kuten hallituksen esityksessä)

21 §

Edellä 20 §:ssä tarkoitettuun arkistolaitoksen väliaikaista säilyttämistä koskevaan määräykseen ei saa erikseen hakea muutosta. Muutoksenhausta kansallisarkiston tai maakunta-arkiston 19 §:n nojalla tekemään päätökseen on voimassa, mitä muutoksenhausta hallintoasioissa annetussa laissa (154/50) säädetään.

Edelleen sivistysvaliokunta ehdottaa,

että lakialoitteeseen n:o 94/1991 vp sisältyvä lakiehdotus hylättäisiin.

käläinen, Suhola, Toivonen, Tykkyläinen ja Virrankoski sekä varajäsenet A. Ojala (osittain) ja Piha.

